

ובזה נחלקו רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי:

רבי עקיבא סבר: כיון שמצות העשה לא באה לתקן את הלאו, ממילא לאו מעליא לאו גמור הוא. והאוכל נבילה או המלקט לעצמו לקט שכחה ופאה לוקים. ואין העולה באה לכפר עליהם.⁽¹⁾

ואילו **רבי יוסי הגלילי סבר:** אמנם מצות עשה שנאמרה בנבלה לא נאמרה אלא לפני שעבר על העבירה, אך מכל מקום כיון שנאמר בענין נבלה גם מצות עשה, ממילא הלאו שנאמר בה לאו "לאו מעליא הוא", שאין זה "לאו" גמור ואין לוקים עליו. [והוא הדין בלקט שכחה ופאה].

וכיון שאין לוקין עליהם, העולה מכפרת עליהם.

[סברות רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא התבארו בהערה ⁽²⁾].

אביי אמר הסבר אחר במחלוקת רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא:

17-ב ומפרשין: **אמר רבי ירמיה: בלאו דנבילה קא מיפלגי.**

כלומר, הכל מודים שמצוות לא תעשה שנאמר בלקט שכחה ופאה, שהזכיר רבי יוסי הגלילי, אינם בגדר "לאו הניתק לעשה". ואף על פי שנאמר בהם [ויקרא יט ט]: "לא תכלה פאת שדך לקצור ולקט קצירך לא תלקט" [שזו מצות לא תעשה]. ואחר כך נאמר [בפסוק י]: "לעני ולגר תעזב אותם" [שזו מצות עשה]. מכל מקום אין העשה בא לתקן את הלאו, שהרי עשה זה מוטל על האדם גם בלא שעבר על הלאו.

אלא לקט שכחה ופאה הן מצוות הדומות לנבילה, שנאמר [בדברים יד כא] בענין נבילה: "לא תאכלו כל נבלה" — הרי מצות לא תעשה "לגר [תושב] אשר בשעריך תתננה" — הרי מצות עשה.

ועשה זה ודאי אינו בא לתיקון הלאו, שהרי אם כבר אכל את הנבלה, אינו יכול ליתנה לגר תושב.

היא בלאו דנבילה בלבד. אבל בלקט שכחה ופאה מודה רבי עקיבא שאין לוקין עליו, משום שלדעתו לאוין הללו ניתקו לעשה. ועיין שפת אמת.

2. חיוב מלקות לעובר על מצות לא תעשה, נלמד מלאו "לא תחסום שור בדישו" שנאמר [בדברים כה ב ג]: "והיה אם בן הכות הרשע... ארבעים יכנו" ונאמר בפסוק שאחריו: "לא תחסום שור בדישו". ודרשו חז"ל [מכות יג ב] מסמיכות הפסוקים שמלקות הם עונש על לאוים הדומים ללא תחסום ["לאו דחסימה"].

לאו הניתק לעשה אינו דומה ללאו דחסימה, ולכן אין לוקין עליו.

ודעת רבי יוסי הגלילי שגם לאו דנבילה לא

ידעה שרבי יוסי הגלילי מודה לרבי עקיבא שהעולה מכפרת על עשה ועל לאו הניתק לעשה. ונחלקו אם העולה מכפרת גם על לקט שכחה ופאה. הספק של הגמרא [במאי קמיפלגי"] היה האם רבי יוסי הגלילי מוסיף שהעולה מכפרת גם על לקט שכחה ופאה אף על פי שלאויין אלו לא ניתקו לעשה. או שרבי יוסי הגלילי סובר שהלאוין הללו ניתקו לעשה כדלהלן.

1. פירשנו את תירוץ הגמרא על פי הריטב"א ותוספות ישנים בדעת רש"י. שהכל מודים שלקט שכחה ופאה אינם בגדר "לאו הניתק לעשה". אך תוספות ד"ה לאו דנבילה חולקים על זה [ודעתם שמחלוקת רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי

תעזב אתם" השתא עכשיו משמע, כלומר, אחרי שליקט באיסור ציוהו הכתוב שיעזוב אותם ויפקירם. והרי לאוים אלו נתקן לעשה, ואין לוקים עליהם, אלא מתכפרים בעולה.

שנינו במשנה שהכהן הגדול התודה ואמר: "עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי". ונחלקו בזה תנאים בברייתא [תוספתא ב, א]:

תנו רבנן:

כיצד כהן גדול מתודה על פרו?

"עויתי פשעתי וחטאתי"⁽³⁾.

וכן בשעיר המשתלח לעזאזל הוא [הכתוב] אומר [ויקרא טז כא]: "והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם". הפסוק מסדר את העונות תחילה. ואחריהם את הפשעים ואחריהם את החטאות.

דבולי עלמא הכל מודים שלאו דנבילה לאו מעליא לאו גמור הוא, כיון שהעשה שנאמר בנבילה לא בא לתיקון הלאו, ולכן לוקים עליו.

והכא, כאן בברייתא, בעשה שנאמר בלקט שכחה ופאה — "לעני ולגר תעזוב אותם" [ויקרא יט י]. קא מיפלגי נחלקו:

דרבי עקיבא סבר: אף על פי שמצות עשה זו נאמרה אחרי הלאו, מכל מקום "תעזוב" — מעיקרא מתחילה משמע.

כלומר, לפני שעבר על הלאו ונטל מתנות עניים לעצמו, אמר לו הכתוב: "ולקט קצירך לא תלקט", אלא — "לעני ולגר תעזב אתם" [ולא תלקטם].

וממילא לקט שכחה ופאה דומה ללאו שנאמר בנבילה, ולוקים עליו.

ואילו רבי יוסי הגלילי סבר: "לעני ולגר

דומה ללאו דחסימה, שהרי בלאו דחסימה לא נאמרה מצות עשה, ואילו בלאו דנבילה נאמרה מצות עשה. ורבי עקיבא סובר שלוקים על לאו דנבילה, וטעמו פשוט, שהרי אדרבה, לאוים דנבילה ולקט שכחה ופאה, שנאמר בהם גם מצות עשה, הם חמורים יותר מלאו דחסימה, וכל שכן שילקו עליהם [ודוקא לאו הניתק לעשה יש סברא לפטרו משום שהעשה מכפר על הלאו כמבואר במכות טו א. אבל האוכל נבילה ועבר על הלאו והעשה כל שכן שילקו עליו].

ותוספות ישנים התקשו בסברת רבי יוסי הגלילי, שהרי אדרבה לאו דנבילה חמור יותר מלאו דחסימה. וכתבו שלדעת רבי ירמיה בסוגייתנו לשיטת רבי יוסי הגלילי לאו דנבילה

דומה ללאו דחסימה, שהרי בלאו דחסימה לא נאמרה מצות עשה, ואילו בלאו דנבילה נאמרה מצות עשה.

ורבי עקיבא סובר שלוקים על לאו דנבילה, וטעמו פשוט, שהרי אדרבה, לאוים דנבילה ולקט שכחה ופאה, שנאמר בהם גם מצות עשה, הם חמורים יותר מלאו דחסימה, וכל שכן שילקו עליהם [ודוקא לאו הניתק לעשה יש סברא לפטרו משום שהעשה מכפר על הלאו כמבואר במכות טו א. אבל האוכל נבילה ועבר על הלאו והעשה כל שכן שילקו עליו].

ותוספות ישנים התקשו בסברת רבי יוסי הגלילי, שהרי אדרבה לאו דנבילה חמור יותר מלאו דחסימה. וכתבו שלדעת רבי ירמיה בסוגייתנו לשיטת רבי יוסי הגלילי לאו דנבילה

3. וכן פסק הרמב"ם לענין וידוי שאר הקרבנות [מעשה הקרבנות ג טו] ומדברי המאירי נראה שהגמרא כאן מדברת על קרבן עולה. ותחילה מתודה וידוי כללי: "חטאתי עויתי ופשעתי". ואחר כך מוסיף ומפרט — "ועשיתי כך וכך, וזו כפרתי".

ומכאן ראייה נגד דברי רבי מאיר [שאמר שסדר הוידוי — חטאתי, עויתי, פשעתי]. שהרי לדברי רבי מאיר קשה: ומאחר שכבר התורה על החטאות שהם הזדונות, ועל הפשעים שהם המרדים, שאלו עברות חמורות, חוזר ומתורה על השגגות שהם עברות קלות?! הרי אם ימחלו לו על החמורות אין צורך לבקש מחילה על הקלות!

אלא כך היה מתורה: הטאתי [בשגגה] ועויתי [במזיד] ופשעתי [להכעיס] לפניך אני וביתי וכו'.

וכן בוידוי שאמר דוד, הוא [הכתוב] אומר [תהילים קו, ו]: "חטאנו עם אבותינו, העוינו הרשענו"⁽⁵⁾. הרי שהזכיר את החטאים לפני העוונות.

וכן בוידוי המוזכר בתפלת שלמה, הוא [הכתוב] אומר [מלכים א. ח, מז]: "חטאנו והעוינו רשענו".

וכן בוידוי שאמר דניאל, הוא [הכתוב] אומר [דניאל ט ה]: "חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו".

וכן בשלוש עשרה מידות רחמים שאמר משה, הוא אומר [שמות לד ז]: "נושא עון ופשע וחטאה"⁽⁴⁾.

אלו דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: יש להוכיח שסדר הוידוי לא היה כדברי רבי מאיר.

שהרי "עונות" — אלו הזדונות, [העובר עבירות במזיד].

וכן הוא [הכתוב] אומר [במדבר טו, לא]: "הכרת תכרת הנפש היא עונה כה". ואין עונש כרת בא אלא על המזיד.

"פשעים" — אלו המרדים [העובר עבירה לשם מרד, להכעיס] וכן הוא [הכתוב] אומר [מלכים ב ג, ז]: "מלך מואב פשע בי" כלומר, מרד בי.

ועוד הכתוב אומר [שם ח כב]: "אז תפשע לבנה בעת ההיא", כלומר, אז מרדה לבנה במלך יהודה. מכאן שפשע פירושו מרד.

"לכל הטאתם" — אלו השגגות [העובר עבירות בשוגג]. וכן הוא [הכתוב] אומר [ויקרא ד ב]: "נפש כי תחטא בשגגה".

ופירש שיח יצחק שהקדוש ברוך הוא הראה למשה במראה הנבואה מה לומר בסדר התפילה, ומיד הזדרז ואמר כך. ופירושו הכתוב [שמות לד ז]: "ויעבר ה' על פניו" — היינו במראה הנבואה. ומיד — "ויקרא [משה] ה' ה'". וכן נראה מדברי תרגום הירושלמי שם שיח יצחק [וציין לעיין באברכנאל בפרשת כי תשא שם].

5. הרשענו הוא כנגד פשענו. אבן עזרא שם. אבל עיין בחידושי אגדות מהרש"א [ד"ה וכן

4. מהגמרא כאן משמע שמה שהאמר את "ג המידות. שנאמר שם "נושא עון ופשע וחטאה". וכן משמע להלן בתשובה שענו חכמים לרבי מאיר: "אלא מהו שאמר משה... אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא".

אך במסכת ראש השנה [יז ב] אמרו: "מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח ציבור והראה למשה סדר תפילה". ומשמע שה' אמר את "ג המידות. וכן משמע במדרש תנחומא [פרשת כי תשא].

אמר רבה בר שמואל אמר רב: הלכה כדברי חכמים שמזכיר את החטאים תחילה וולא כרבי מאיר].

ותמהינן: פשיטא! למה צריך להשמיענו דבר זה? הרי יש כלל בידנו: יחיד ורבים שנחלקו, הלכה כרבים! (7).

ומתריצין: מהו דתימא שמא תאמר מסתבר טעמיה דרבי מאיר. דקמסייע ליה קרא, (8)

אלא [אבל] קשה, מהו שאמר משה "נושא עון ופשע וחטאה" שהזכיר את החטאים בסוף?

כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם בשעה שישראל חוטאין לפניך, ועושיין תשובה, עשה להם זדונות כשגגות. ופירוש הפסוק: "נושא עון ופשע", כ"חטאה" בשוגג (6).

בשלמה] וגבורת ארי ד"ה וכן בשלמה].

6. רבי מאיר הוכיח את דבריו גם מהפסוק הנאמר בענין וידוי יום הכיפורים: [ויקרא טז כא] "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת פשעיהם לכל חטאתם".

וכתבו תוספות ישנים, שחכמים מפרשים פסוק זה כעין שפירשו את דברי משה, שהכהן הגדול מתפלל שהקדוש ברוך הוא יעשה את עוונות בני ישראל ופשעיהם כאילו הם חטאות בשוגג [וכן הוא בתורת כהנים אחרי פ' ב. וירושלמי פרק ג הלכה ז].

והמאירי, והמהרש"א והרש"ש מפרשים: כוונת הפסוק "לכל חטאתם" היינו אחרי שהתודה על חטאתם.

ובטעמו של רבי מאיר שסדר הידוי — עותי, פשעתי, חטאתי, נאמרו כמה פירושים:

א. תחילה מתוודה על העונות שהם השכיחים ביותר שעושה לתיאבון. ואחר כך על המרדים, שהם להכעיס והם פחות שכיחים, ואחר כך חטאות שאינן מצויות וידועות כלל [מהרש"א].

ב. מתוך שמתחרט על העונות והמרדים בלב שלם, חוזר בתשובה על השגגות הקלות בעיניו, ומתודה עליהם בלב שלם [שיח יצחק].

ג. קודם מתודה על העונות הידועים לו בודאי מהקל אל הכבד: עותי פשעתי. ואחר כך מתודה על השגגות שמסופק שמא חטא ואינו יודע.

[שיח יצחק בפירוש שני].

ד. חטאות הם חמורים יותר, שרוב העבירות מחמת שגגה הם. והם חמורים משום רבוי והתמתם [מלבי"ם לתורת כהנים שם, ולעיל הבאנו בשם המהרש"א שהשגגות אינם שכיחים. וכנראה כוונת המהרש"א שאין מצוי שידעו אותם. כלשונו — "שאינן מצוים וידועים"]. ועיין עוד פירושים בשפת אמת.

7. שיח יצחק ורש"ש הקשו, הרי במשנה סתם רבי כדעת רבי מאיר. ובמקום שיש סתירה בין סתם משנה, לדעת חכמים בכרייתא, הלכה כסתם משנה. עיין שם שהאריכו בזה. ובשיח יצחק מפקפק בכלל הזה.

והרש"ש תירץ, שלקמן בפרק ו [סא א] הגירסא במשנה ב שבמשניות כדעת חכמים, וכן יש לגרוס גם בגמרא. וכיון שיש סתם משנה כחכמים וסתם משנה כרבי מאיר, ודאי שהלכה כסתם משנה של רבים. [אך תוספות יום טוב שם הגיה במשנה כדברי רבי מאיר, והרש"ש משיג עליו].

8. הגירסה בספרים שלפנינו: "קרא דמשה". אבל שיח יצחק, ב"ח ומהר"ב רנשבורג כתבו שמוכח מרש"י שלא גרס כן, אך בתורת האדם [לרמב"ן] ענין הוידוי הגירסא: "קראי דמשה".

תנו רבנן:

נאמר [ויקרא טז, ו] בענין פר החטאת של הכהן הגדול: "וכפר בעדו ובעד ביתו". ומה היא "כפרה" זו?

בכפרת דברים בכפרה שבאה על ידי דיבורים [כלומר וידוין] **הכתוב מדבר**.

ושאלו בברייתא: **אתה אומר** שהכתוב מדבר **בכפרת דברים**, אך מנין לך דבר זה? או אולי אינו מדבר אלא **בכפרת דמים** כפרה על ידי נתינת הדם על קרנות המזבח? (11).

מתרצת הברייתא: **הרי אני** דן גזירה שוה: **נאמרה כאן** בענין הפר של הכהן הגדול, לשון **כפרה** ["וכפר בעדו"] ו**נאמרה לחלן** [ויקרא טז] בענין שעיר המשתלח לשון **כפרה** ["יעמד חי לפני ה' לכפר עליו"].

מה היא **הכפרה האמורה בשעיר**? וידוי **דברים**! [שהרי שעיר המשתלח אינו נשחט בעזרה ואין נותנים מדמו על המזבח]. מכאן נלמד שאף **כפרה האמורה בפר**, מדובר בוידוי **דברים** (12).

ומוסיפה הברייתא: **ואם עדיין נפשך** [רצונך] **לומר שכפרה האמורה בפר היא כפרת דמים**

כיון שמסייע לו לשון הפסוק המדבר בוידוי יום הכיפורים עצמו בשעיר המשתלח [והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם] נפסוק הלכה כמותו.

לכן **קמשמע** לן השמיע לנו רב שהלכה כחכמים.

מעשה **בהחוא** שליח ציבור **דנחית**, שירד לפני התיבה, **קמיה דרבה** לפני רבה. (9)

ובשעה שסידר בתפילתו את סדר עבודת הכהן הגדול **עבד** [עשה] **כרבי מאיר**, שאמר את וידוי הכהן הגדול בנוסח "עויתי פשעתי וחטאתי".

אמר ליה רבה: **שבקת רבנן** עזבת את שיטת חכמים, **ועבדת** ועשית **כרבי מאיר**! [ואין ראוי לעשות כן!]

אמר ליה שליח הציבור: **כרבי מאיר סבירא** לי [אני סובר], **כדכתיב** [כמו שכתוב] **בספר אורייתא דמשה** בסדר עבודת יום הכיפורים, שהחטאות הוזכרו בסוף [על פי ריטב"א] (10).

ועתה הגמרא מביאה ברייתא הדנה מנין למדו חכמים שמתוודים על הפר המוזכר במשנתנו.

כמותו. ואחרים חולקים. עיין טור סימן תרכא, ובית יוסף שם. ובשולחן ערוך [שם סעיף ה] פסק כחכמים.

11. לעיל ה א בברייתא: "אין כפרה אלא בדם, שנאמר [ויקרא יז]: "כי הדם הוא בנפש יכפר". [ומובא בזבחים ו א, מנחות צג ב].

12. הרש"ש לקמן [ד"ה מאי ואם] מציין לדברי

9. ושליח ציבור מסדר בתפילת יום הכיפורים את סדר עבודת הכהן הגדול. משום שנאמר [הושע יד] "ונשלמה פרים שפתינו" – נשלים בשפתינו [בתפילה] את סדר קרבנות הפרים שאיננו יכולים להקריבם. [וכן את סדר שאר הקרבנות]. על פי רש"י.

10. יש ראשונים שהוכיחו ממה שרבה שתק לשליח ציבור, שאכן שליח הציבור צדק, והלכה

(13), אביא לך ראייה אחרת מתוך הפסוק עצמו שלא כדבריך, שהרי כך הוא הכתוב **אומר** [שם, פסוק יא]: **"והקריב אחרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו"**. ובעל כרחך עדיין לא נשחט הפר שהרי רק אחר כך נאמר בפסוק **"ושחט את פר החטאת אשר לו"**.

והיונן בה: **מאי** מה כוונת הברייתא, שאמרה — **ואם עדיין נפשך** [רצונך] **לומר** שכפרה האמורה בפר היא כפרת דמים? הרי כבר למדנו בתחילת הברייתא גזרה שוה משעיר המשתלח, שכפרה שנאמרה בו היא כפרה בדברים!

ומתריצין: כך כוונת הברייתא: **וכי תימא** ואם תאמר, הרי גם בענין שעיר החטאת הפנימית (14) נאמר לשון כפרה **"וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל"** ויקרא טז, טז.

ואם כן, נילף נלמד משעיר החטאת הנעשה בפנים שכפרתו בדמים ולא בוידוי, שהרי נאמר בפסוק **"והזה אותו על הכפרת ולפני הכפרת, וכפר על הקדש"**. ומשמע שההזאה עצמה היא הכפרה (15).

והגמרא מביאה את המשך הברייתא דלעיל: א-17

הברייתא שואלת: **ומנין** שוידוי הפר היה בלשון **"אנא"**?

עונה הברייתא: גם דבר זה נלמד בגזירה שוה: שנאמר **כאן** בוידוי הפר, לשון **כפרה** **"וכפר בעדו"** ונאמר לחלן בתפילת משה **בחורב** [בהר סיני], לשון **כפרה** [שמות לב ל].

מה לחלן בחורב משה התוודה בלשון **אנא** **"אנא חטא העם הזה"**. שם פסוק לא (1). **אף כאן**, וידוי הפר הוא בלשון **אנא**! (2).

רבי יהודה [לקמן מ ב] שסובר שכפרה שבשעיר המשתלח, היא כפרת דמים [בדמים של השעיר השני שניתנים על המזבח]. ועיין גבורת ארי במילואים.

13. כלומר, שיש לך דחיה לגזירה שוה דלעיל. רש"י. והגמרא להלן תבאר איך אפשר לדחות את הגזרה השוה הנ"ל.

14. השעיר שעלה עליו הגורל לה', ועשאוהו חטאת, והיזו מדמו בפנים [ולכן נקרא שעיר הנעשה בפנים].

15. כן פירש רש"י. ועוד כתב רש"י שבשעיר הפנימי אין וידוי. ובעל כרחך כפרה האמורה בו היא כפרת דמים.

וקשה: מנין הא גופא שאין מתוודים על השעיר הפנימי?

ואמנם דעת האברבנאל [ויקרא טז ה ד"ה ואמנם שעיר עזאזל] שהיה מתודה גם על השעיר הפנימי, שהרי בכל חטאת היה וידוי כמבואר במסכת זבחים.

והחזקוני בפרשת אחרי כתב ששעיר זה לא התוודו עליו, שהואיל והוא לגבוה, שעלה עליו הגורל לה', גנאי הוא להתוודות עליו.

1. ואמר שם לשון כפרה [בפסוק ל]: **"אתם חטאתם חטאה גדולה אולי אכפרה בעד חטאתכם"**. ונאמר אחר כך [בפסוק לא]: **"וישב משה אל העם ויאמר אנא חטא העם הזה"**. מכאן שמשא כיפר בלשון **"אנא"**. ר"ח. רש"י.

2. תוספות ישנים העירו שבמשנה למדנו שהכהן הגדול הזכיר פעמיים **"אנא"**. ואילו כאן הברייתא מביאה מקור ל**"אנא"** אחד בלבד! ותירצו: אנא השני הוא דרך תפילה. ומוזכר